

NEKI MANJE POZNATI PODACI O PRVIM DECENIJIMA ZAVJETNOGA HODOČAŠĆA GRADA ZAGREBA U MARIJU BISTRICU (1723–1773)

P. Predrag BELIĆ s. j.

Sasvim sigurno se još ne zna kada je počela – i to baš kao takova – zavjetna procesija grada Zagreba u Mariju Bisticu. U svojoj izvrsnoj monografiji o glavnom našem prošteništu dr Josip Buturac piše da „najstariji podaci o zagrebačkom hodočašću... potječu iz g. 1725”¹. Miroslav Vanino, koji je o tome proštenju barem na dva mjesta pisao², znade na temelju *Historije zagrebačkoga kolegija* da je Zagreb već godine 1723. hodočastio Bistričkoj Bogorodici³. Prvome zaslužnom piscu ne smijemo ni najmanje zamjeriti što se nije obazirao na Vanina iz jednostavnog razloga, što se jedan napis isusovačkog povjesničara nalazio u strogo obiteljskom biltenu koji se u ono vrijeme nije slao u javne knjižnice, a drugi se, istina, mogao čitati u njegovu životnom djelu, ali ondje je bio tiskan bez bistričkog imena bilo u kakvom podnaslovu bilo u indeksu (registru) čitave knjige.⁴ Ipak sam smatrao korisnim da prigodom Trećeg mariološkog simpozija HMI proučim više-

1 Dr JOSIP BUTURAC, *Marija Bistrica: 1209–1980*, izd. Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Marija Bistrica 1981, str. 72.

2 Vaninovi su se napisi pojavili u „tisku” obratnom kronologijom nego što su napisani: stariji tekst o predmetu izišao je tek 1969. u knjizi *Isusovci i hrvatski narod*, I: Rad u XVI. stoljeću, Zagrebački kolegij (dšsada: IHN–I) na str. 321–322, a mlađi izvještaj „objavljen” je osam godina ranije u ciklostilski i „samo za Naše (tj. članove Hrvatske pokrajine DI) umnoženom biltenu VIJESTI IZ PROVINCIJE od 6. XI. 1961. na str. 165–166. pod naslovom *Začetak zagrebačke zavjetne procesije Majci Božjoj Bistričkoj*.

3 IHN-I 321.

4 Za to moram optužiti samoga sebe! Kad sam naime sredinom prosinca (decembra) 1969. dovršio spremanje za tisak IHN-I, bio sam na kraju preumoran i sasvim iscrpljen. Zato sam se, s blagoslovom poglavara i zahvaljujući velikodušnoj gostoljubivosti Ć. SS. karmelićanki, povukao u Brezovicu, da ondje kao „Messleser” provedem šest nezaboravnih mjeseci: najprije sam morao svršiti svoje osamodneve duhovne vježbe za godinu 1969, a onda sam do polovine lipnja (juna) 1970. pisao doktorsku disertaciju. No Vaninova knjiga ipak nije bila dovršena „ad ultimum numerum”: manjkao je index-registar. Da se tiskanje ne zategne, koje je zbog jubileja našeg Sveučilišta požurivala moja okolina naročito poglavari, ja sam već „razlomljeni” tekst podijelio tadanjim jordanovačkim „skolasticima” – bilo ih je 44, od kojih 8 Slovenaca i 1 Slovak – da prema već odštampanim brojkama stranicā načine registar. Svakog je dopalo dakle oko 10 do 20 stranica... Neki su zadatak izveli vrlo savjesno, a neki površno. Tako je došlo do neispravljenih pogrešaka u registru: Lutter, Belarmino... mjesto Luther, Bellarmino... A tako je ondje izostalo i ime lokaliteta Marija Bistrica. Mea culpa!

-manje sve podatke o prvim decenijima hodočašća glavnoga grada Hrvatske što ih o našem predmetu daje *Historija zagrebačkoga kolegija*. Povadio sam odgovarajuće tekstove te njih dvadesetičetiri objavljujem kao priloge ovom članciću. Podaci su vrlo kratki, ali ipak njihova analiza – a zatim i sinteza – omogućuju možda neku nadopunu dvama navedenim Vaninovim napisima pa čak i koji pokušaj sitnije korekture.

Vijesti se javljaju prvi put godine 1723., a onda još – uz kraća i dulja vacua – kroz slijedećih pedeset godina sve do 1772, dakle do predvečerja isusovačkog ukinuća, točnije do godine kojom završava *Historia Collegii Zagrabienensis S. I.* (Odsada: HCZ). O Bistričkom hodočašću Zagrepčana ili o propovjedima izrečenim ondje HCZ bilježi podatke uz godine 1723–24, 1729–34, 1742, 1744, 1746, 1748, 1756. i 1761–68. U preostalim godinama kolegijski kroničari nisu ništa za-bilježili – barem koliko sam to ja mogao opaziti – a za taj propust nisu naveli nikakva komentara osim u godinama 1736. i 1737. Tih dviju naime godina od poglavara određeni „historicus domus” bio je stalno bolestan pa niti je sam pisao niti se pobrinuo da tko drugi mjesto njega piše.⁵

Glede samog početka procesije, citirajmo doslovno Vaninov članak iz isusovačkog biltena, jer je opsežniji i potpuniji negoli odlomak u djelu *Isusovci i hrvatski narod* (I, 1969, str. 321):

(165)... Pobudu, da se uvede ova tako značajna i omiljela procesija, dao je član zagrebačkoga kolegija Karlovčanin o. Ivan Šimatić, od g. 1716. nedjeljni propovjednik župske crkve sv. Marka, kojoj je patron bila općina kraljevskoga slobodnog grada Zagreba. Šimatića općenito držahu „prvim propovjednikom Kraljevine”.

Kad je na početku ljeta g. 1723. vanredna žega (166) zaprijetila poljima, vrtovima i vinogradima, Šimatić predloži gradskom poglavarstvu (senatu), da bi se u ime grada povelu po izbor (lecta) procesija „Bistričkoj Djevici, Čudotvorki Kraljevine Hrvatske” (ad Bistricensem Virginem, Croatiae Regni Thaumaturgam). Gradski senat, a jamačno i župnik sv. Marka, prihvatiše sugestiju, procesija krenu, no Šimatić s nepoznatog nama razloga nije pošao s njom, nego je stigao poslije nje na Bisticu i brojnom narodu održao značajnu propovijed...⁶

Tako Vanino. No možda bi se moglo braniti jedno mišljenje – drukčije od njegova – da naime kroničarev izraz „lecta supplicatio ... educeretur” ne treba prevesti kao „po izbor-procesija” nego upravo: „zavjetna procesija”? Evo mojih razloga:

Nutarnja analiza izraza upućuje da se taj izbor mogao odnositi ili na sastav osoblja koje u ime grada ide u procesiji – spontano onda mislimo na „poizbor-junake” iz narodne pjesme – ili je izbor bio upravljen na moralnu obvezu pred-

5 „Annus 1736us et Annus 1737^{mus} desunt quia pro his annis historicus domus fuit, manibus pedibusque constanter male affectis nec inscripsit ipse nec per alium inscribi curavit”. HCZ II f. 37v.

6 VIJESTI IZ PROVINCIJE (ciklost.) Zagreb 1961, str. 165–166.

7 *Ejercicios espirituales*, Segunda semana, los numeros (162, 163, 164, 169–189). Ti su brojevi, odnosno njihovi tekstovi zapisani doduše prema kraju II. tjedna – poslije 12. dana – ali sama se elekcija vrši (možda i mučno) tijekom čitave ove sedmice.

stavnika grada kojima je u ovoj elementarnoj nevolji O. Šimatić bio predložio ovakav zavjet Bistričkoj Djevici. Prema načelu iz Biblije, koja je zagrebačkim isusovcima bila pristupna u tekstu Vulgate: „Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere” (Eccles 5,4), mogućnost nepromišljeno-
 sti prije i nevjernosti poslije zavjetovanja tražila je razmišljanje, vaganje razloga i proturazloga, molitvu i – u konkretnom slučaju – ne samo individualno nego i zajedničko rasuđivanje i odluku. Ne smijemo zaboraviti, da su pisci HCZ bili učenici ignacijevske škole duhovnosti, gdje se u duhovnim vježbama posvećuje posebno vrijeme i „tehnika” za tzv. „izbor”, kada se naime vježbanik molitvom pripravlja na velike, neopozive životne odluke (npr. stupanje u svećeništvo ili brak...) pa i na manje, ne baš apsolutne i neopozive godišnje reforme života. Taj se posao u svojoj cjelini naziva u knjizi Duhovnih vježbi *Elecciones* ili *Eleccion*⁷, u latinskom prijevodu *Electio*. Ne bi se zato trebalo čuditi, što je kolegijski kroničar upotrijebio antonomaziju nazvavši procesiju 1724. namjesto običnog izraza *votiva: electa*, odnosno još kraće, a zato ljepše, klasničnije i pjesničkije, *lecta*! To dakle, po mome mišljenju, znači jednostavno zavjetnu procesiju.

Još jedna potvrda ovoj hipotezi. Kad bi izraz *lecta* označivao samo personalnu „kremu” – dakle u procesiji bi, prema stilu tadašnjega društva, moglo ići možda samo plemstvo i kler – onda bi se teško s takvim tumačenjem složile kroničareve riječi i opisi sudionika ne samo 1723. nego i kasnijih godina kao što su: *frequens auditorium* (1723)⁸, *pari pompa et fervore* (1724), *populus* (1725), *universa civitas* (1730), *ad confertam* (sc. plebem: 1733), *famenti popello* (1734), *ad numerosam* (1746), *senatus populusque* (1748). Ovi izrazi nipošto ne znače „elitu”! Izbor se dakle odnosio – ne na pitanje: Tko će ići..., nego na dilemu: da li će se uopće ići korporativno i to snagom i obavezom zavjeta.

Napokon, kad ne bi izraz *lecta* uključivao zavjet grada već u godini 1723, onda ne vidim kako bi se riješio problem, zašto kolegijski historioografi pišu i o manje važnim podacima iz zagrebačkih procesija, a o njihovu suštinskom tj. zavjetnom svojstvu gotovo ništa! Istina, za hodočašće godine 1744. kroničar je zabilježio: „...dum pii populi Zagrabenses annua sua vota facerent...” – a slično i u godinama 1748, 1765, 1767. i 1768, ali sve te stilizacije ne registriraju godinu prvog zavjeta, nego pretpostavljaju već ustaljenu i višegodišnju praksu zavjetne procesije. Pregledao sam i službena akta Grada Zagreba u XVIII. stoljeću – i ona koja je publicirala dr. Lelja Dobronić⁹ i ona još nepublicirana u Historijskom Arhivu u Zagrebu¹⁰ – ali rezultat je jednak onom iz HCZ tj. ništici.

8 HCZ-I f. 352r. Ali da ne opteretim ovaj člančić brojnim fusnotama, odsada ću za citate iz HCZ-I i HCZ-II navoditi ne referenciju odgovarajućih kodeksa nego samo – u zagradi – dotičnu godinu, a čitalac će onda u prilogu lako naći ne samo tekst, nego ako želi, prema tamošnjoj referenciji i kontekst u rukopisu, koji ne objavljujem u prilogu.

9 POVIJESNI SPOMENICI GRADA ZAGREBA, izdao POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE: Svezak 20. (Zagreb 1971) i sv. 21. (Zagreb 1975). Građu je za XVIII. st. i početak XIX. pripremila, tabele i indeks sastavila dr. Lelja Dobronić (Zapisnici sjednica, prosvjedi i odluke za 1701–1742 i 1743–1834; Knjiga zagrebačkih građana 1733–1799, Vlasnici zagrebačkih kuća u XVIII. st).

Prema svemu, predlažem da se ovako nekako rekonstruira cijela stvar: Već godine 1723. zagrebačka je procesija išla u Mariju Bistricu kao zavjetna – ali samo za tu godinu (rekao bi čovjek, kao neki „novicijat” ili „privremeni zavjeti”). Ne veli bez razloga kroničar već slijedeće godine, da se Šimatićevoj pobožnosti duguje ta procesija, jer je on „od slavnoga magistrata umolio da se jednakom svečanošću i revnošću s v a k e g o d i n e p o n o v n o održava” (1724). A treće godine kaže historiograf jednostavno, da je Šimatić vodio Bistričku procesiju koju je sam bio ustanovio („a se institutam”: 1725). Zavjet, najprije „privremeni na godinu” preraste 1724. u apsolutan i trajan: Zagreb će – dok je svijeta i vijeka – svake godine hodočastiti svojoj Predobroj Čudotvorki, da ga Ona čuva ne samo od materijalne žege, suše i nerodice, nego i od svakog vraga (=neprijatelja) duhovnom pa i vremenitom dobru sviju Zagrepčanki i Zagrepčana.

Ali, shvativši izraz *lecta processio* na svoj način, kako smo gore vidjeli, Vanino je bio sebi dosljedan, kad je navedeni člančić završio ovako: „... Prve gradske procesije, sva je prilika, nisu bile zavjetne. Da li je i kada gradska općina zagrebačka učinila formalni zavjet u tom smislu, ne umijem reći. Svakako je savjesno vodila brigu, da se procesija povede svake godine.”¹¹

Sada prepuštam čitaocima, da pročitavši pažljivo tekstove iz HCZ u prilogu ovog člančića – osobito za prve tri godine (1723–1725) – sami se odluče za jednu od dviju sentencija: „Ne zna se kada...” (Buturac, Vanino) i: „1723. privremeno za onu godinu, a 1724. definitivno zauvijek” (P. Belić).

Iz HCZ doznajemo i za neke druge pojedinosti zagrebačkih procesija – pa i nekih drugih u bistričko svetišće. Tako glede vremena kada se održavalo zagrebačko hodočašće, to nije uvijek bilo – barem u početku – baš na isti datum ili blagdan. U XVIII. stoljeću datum je procesije varirao: *početak ljeta* (1723), *Velika Gospa* (1726. i 1727), *bez oznake vremena* (sve ostale godine razdoblja, kada HCZ daje kakove podatke o hodočašću). Držim ipak da je u XVIII. st. Velika Gospa bila najčešći termin zavjetnoga hodočašća grada Zagreba u Mariju Bistricu. To zaključujem iz činjenice, da poslije 1726. i 1727. kroničar više ne drži za potrebno označiti datum procesije, jer ga smatra općenito poznatim. Da je kojom srećom sačuvan dnevnik Kolegija, ne bi nam trebala ovakova nagađanja. Kada su Zagrepčani prebacili svoju procesiju od Velike Gospe na današnji rok nije ni na temelju HCZ poznato, ali držim da to nije bilo prije 1773.

Tko je sve u ovim prigodama propovijedao? U godinama kada HCZ nema baš nikakvih podataka, vjerojatno su to bili neiskusni: dijecezanski svećenici i redovnici – valjda grički kapucini, kaptolski franjevci, remetski pavlini ili možda čak samostanci iz drugih krajeva tadašnje Sjeverne Hrvatske. Budući da se propovijed smatrala integralnim dijelom zavjetnoga hodočašća, zagrebački je Kolegij slao najbolje propovjednike. Oni su se sa svoje strane najsavjesnije spremali, a narod ih

10 *Protocolium restaurationum, contradictionum et statutorum civitatis Zagrabiae* (Hist. arhiv Hrvatske: *Prot.* 1). Pregledao sam godine 1723. do 1773, ali za ovu studijicu – bez rezultata.

11 M. VANINO art. cit. 166.

je zahvalno i plodno slušao. Svjedoče o tome laskave i značajne ocjene u HCZ. Evo samo nekih od njih: „orationem... ad frequens auditorium opportune habuit” (1727), „breviter ac nervose... dixit” (1725), „cum omni laude et approbatione dixit” (1726), „non minus cum laude quam facunde verba fecit” (1727), „magna cum laude” (1733), „famenti popello escam Dei distributum” (1734), „magno tum audientium plausu tum singulorum fructu” (1744), „suam probavit eloquentiam” (1748), „supplicantium agmina sua dictione ad pietatem amplius incendere” (1756), „ad magnam pietatem (sc. in Bisticensem Virginem) populum inflammavit” (1763), „magna sui tum Societatis commendatione... peroravit... Bisztriczae” (1766), „Marianas laudes facunde prosecutus est” (1767)... Valja priznati, neke ocjene mirišu školski – i to baš jezuitskom *Ratio studiorum*, gdje se preporučuje, ne doduše svako natjecanje koje se može izroditi u tašto „štreberstvo”, nekolegijalnost i bolesnu ambicioznost, nego samo ono zdravo natjecanje: „honestam aemulatio, quae magnum ad studia incitamentum est...”¹² Ali oprostimo historiografima, koji su i sami bili nekoć isusovački daci a sada profesori na isusovačkoj školi! Tim više, što je i u Redu „honestam aemulatio” bila – ne glavni motiv, nego samo – poticaj na revniji apostolat, pa se u godišnjim izvještajima obično dodavao i pregled tzv. „fructus spirituales”: koliko se u kojoj redovničkoj kući dotične godine propovijedalo, ispovijedalo, obratilo krivovjercima, davalo duhovnih vježbi, kateheza i sl. Zar ne poziva i sam Apostol naroda na natjecanje: („Zeloûte dè tà charîsmata tà meîzona”?)¹³

Ali HCZ govori također izričito i o pastoralnom plodu zagrebačko-bistričkih propovjednika – plodu koji je upravo i bio cilj njihova časnog, čak svetog natjecanja. To su prije svega osobna, nutarnja obraćenja – vjerojatno kroz ispovijed u samom prošteništu: „... magno tum audientium plausu tum s i n g u l o r u m f r u c t u” (1744: spatii extulit PB). Kroničari opažaju, da je propovjednik pokrenuo proštenike na žarču pobožnost: „ut... undique confluentia supplican-

12 „Concertatio, quae vel Magistro interrogante aemulisque corrigentibus, vel ipsis invicem inter se aemulis percontantibus, fieri solet, magni faciendae, et quoties tempus patitur usurpanda, ut honesta aemulatio, quae magnum ad studia incitamentum est, foveatur”. Cf. *Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu; Regulae communes professoribus classium inferiorum*, 31: edit. Florentina 1893, vol. III, pg. 206–207. – U tome smislu („honestam aemulatio”) potpuno odgovaraju povijesnoj stvarnosti ove tvrdnje Josepha Knuza: „Wetteifer der Schüler untereinander soll „edlen Ehrtrieb” wecken. Dieser ist im Leben wie in Erziehung ein wertvoller Ansporn, und keine Schule kann darauf verzichten. Die Gefahren aber, die dadurch entstehen können, lassen sich durch Belehrung und sittliche Begründung des Wetteifers bannen. Keineswegs ist jedoch der Ehrgeiz in der Studienordnung das „bewegende Prinzip” der Erziehung. Mochte er vielleicht hie und da zu stark hervortreten, so gab man sich redlich Mühe, dass der Wetteifer ein edler und reiner blieb und die Kameradschaftlichkeit nicht störte...” JOS. KNUENZ, *Studienordnung der GJ* članak u LUDWIG KOCH, *Jesuiten-Lexikon*, Paderborn 1934, Sp. 1712 (a cijeli članak Sp. 1709–1715).

13 1 Kor 12, 31. – U tom natprirodnom svjetlu možemo razumjeti i „natjecanje sa svecima”, što ga s obzirom na klasičnu isusovačku pedagogiju izražuje refrain pjesme mladenačkim svecima i koji se orio po kolegijkim crkvama i stare i nove Družbe: „Aloysi, (o Kostka,... Ioannes...) audi nos, Fratres et a e m u l o s!”

tium agmina sua dictione ad pietatem amplius incenderet" (1756) il; „... fructum retulerunt uberrimum quem auditorum pietas rerumque divinarum existimatio ac Sacramentorum frequentia satis manifestum fecerunt" (1763), ili: „... in Bisztricensem Virginem ad magnam pietatem populum inflammavit" (takoder 1763). Govornici su preko propovijedi lomili duhovni kruh gladnome puku (1734). One su, bez sumnje, na temelju tadanje mariologije pučki prikazivane u stilu suvremenika Muliha i Kanižlića, odgajale narod u štovanju Majke Božje, što su kroničari registrirali lapidarnim stilom kao: „Marianas laudes prosecutus est Bistriceae..." (1767), „Virgineae Matris laudes ... proposuit Bistriceae..." (1768) i: „Marianas laudes... adornavit" (1765).

Točan naslov tema bistričkih propovijedi samo nam je jedanput zabilježen, a glasi ovako: „... una/sc. „honoraria dictio... habita"/ in Bistricensi templo ex illo textu: *Fili, praebe mihi cor tuum* deducta, qua ostendit devotos peregrinos Zagradienses cor suum offerre devere in anathema B. Virgini et Divino Infanti, quorum quilibet in corde suo, tamquam in throno in summa ara residet..." (1742).

Šteta što nemamo čitave ove propovijedi! Je li izgubljena, zagubljena, propala? Njen autor, otac Baltazar Gregorić ravno dvjesto godina prije posvete kojom će Pijo XII. Srcu Marijinu posvetiti grijesima i ratom izmučeno čovječanstvo (1942), pozvao je, eto u Mariji Bistrici, zagrebačke romare da svoja srca kao zavjetni dar¹⁴ prinesu Isusu i Mariji. Kroničar ne govori o Srcu Marijinu, a još bih se manje složio da se tu radi o utjecaju Grignonovske pobožnosti, jer su Svečevi spisi (o Pravoj pobožnosti MB) tek u XIX. stoljeću otkriveni. O. Gregorić je vjerojatno htio istaknuti dvije bitne stvari u zdravoj i katoličkoj (tridentski obnovljenoj) pobožnosti: kristocentričnost i nutarnjost. Prvo se pokazuje u povezanosti Djevice i Božanskog Djeteta – eto baš kako su ih hodočasnici živo pred sobom gledali na crnome kipu: moja mi mašta dočarava geste u stilu baroknoga propovjedništva, kako O. Gregorić vjernicima zorno pokazuje kome to treba darovati svoja srca. A druga je bitna značajka u ideji božanske inhabitacije i milosnoga kraljevanja Djeteta (a s Njime sve Presvete Trojice) te – razumije se, gradu et modo infinite minoribus et prorsus aliis – i Majke Božje zbog ekonomije (Utjelovljenja, djelovanja u Crkvi). Otuda također nužno slijedi misao, da pred naporima zavjetnoga hodočašća i pred svim drugim izvanjskim darovima prednost u pravoj pobožnosti mora imati vjernikova nutrina, tj. obraćeno, Bogom ispunjeno, Bogu poslušno i po Mariji predano mu srce! Ne znam od kada datira danas veoma raširena pjesma *Čuj nas, Majko* sa značajnim refrainom:

Primi, primi, mila Majko,
 Naša srdašca,
 To je sve što mogu dati
 Tvoja dječica!

14 Tako, mislim treba prevesti kroničarevu riječ *anathema*. Ona ovdje nema smisla starozavjetne – pa onda i novozavjetne i crkvene ekskomunikacije: „diži se”, da se odijeli, izbaci, uništi, nego je značenje slično riječi *anaphora*: „diže se” da se prinese božanstvu kao ugodna žrtva. Cf. G. W. H. LAMPE (edited by...) *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961–1968, p. 103, značenje pod „B” *that which is dedicated, offering*: 1. pagan... 2. Christian...

O estetskoj i umjetničkoj vrijednosti teksta i melodije – ne želim ni riječi kazati osim „transeat”, ali stoji izvan svake sumnje, da je naš narod ovu pjesmu više-manje posvuda prihvatio, usvojio, zavolio. Mislim da ona svoje idejno – ako ne baš i formalno pjesničko-glazbeno – korijenje vuče, eto, već iz XVIII. stoljeća: ako ne od ove Gregorićeve propovijedi, a ono svakako od duha Bistričkih hodočašća.

Što je zagrebačkom romaru – valjda kajkavski? – govorio 1733. Antun Kanižlić, koji je u M. Bistrici bar tri puta propovijedao, ne možemo iz HCZ doznati, ali s pravom možemo nagađati, da je i ovdje kao mladi pater u svježini svoje tridesetčetvrtke godine života bio nošen istim idejama i marijanskom pobožnošću, kojima su prožeta njegova kasnija djela, osobito *Utočište Blaženoj Divici Mariji*. Možda su mu bistrički doživljaji bili poseban podsvjesni agens u potonjim spisima?

Kad sam u ovom člančiću opazio da su kroničari Zagrebačkoga kolegija propovjedničko djelovanje svoje subraće u Bistrici ocjenjivali nekako školničkim stilom zdrave emulacije, onda sam se osjetio potaknutim da ovdje, pri kraju studijice, a povodeći se za modernim sportskim tablicama i rang-listama klubova pobjednika, dadnem popis bistričkih propovjednika u XVIII. stoljeću prema HCZ. Ne redam ih ni alfabetski ni kronološki, nego „po bodovima”, tj. koliko su puta ondje nastupali. Amo računam i one propovjednike, koji su govorili ne samo kod zagrebačkog zavjetnog hodočašća, nego i drugim zgodama:

7 puta: Ivan K. Šimatić (1723, 1724, 1725: čak tri puta, 1729, 1730).

4 puta: Andrija Galjuf (1762, 1765, 1767, 1768)

„Noster (sc. concionator) ili „Nostri” (sc. oratores)
(1731, 1732, 1734, 1746)

3 puta: Antun Kanižlić (1733: tri puta)
Matija Šimatić (1761, 1763. 1764)

2 puta: Đuro (Juraj) Sever (1763, 1766)

1 puta: Juraj Jambrešić (1726)

Juraj Sušić (1727)

Baltazar Gregorić (1742)

Josip Smole (1744)

Josip Noršić (1748)

Ivan K. Šimunić (1756)

Dakle, na vrhu je tablice začetnik zagrebačkih gradskih procesija O. Ivan K. Šimatić. Da nije redovnik, zaslužio bi da mu Zagreb postavi spomen-ploču u bistričkom svetištu.

Neka ovaj popis bude poticaj cijenjenoj Upravi Bistričkog nacionalnog svetišta da izvoli dati izraditi po mogućnosti što potpuniju listu tamošnjih hodočasničkih propovjednika. Mislim da bi to bilo i kulturno i korisno i pobudno.

Daljnja analiza tekstova iz HCZ sigurno bi nas obogatila novim podacima¹⁵

15 Npr. o drugim, nezagrebačkim hodočašćima kao što je ono 1726. iz Ugarske, Hrvatske, Štajerske: jesu li to dolazili iseljeni Hrvati, ili (po mome mišljenju, vjerojatnije) Mađari, Slovenci, Austrijanci? Pa pitanje nekoga paralelizma sa hodočašćem u Čučerje... Pa o raznim grafijama lokaliteta *Bistrice*: bilo je godina kada je više „mađarski” pravopis, a onda „njemački” ili „talijanski” ili čak fonetski: Bistricensis, Bistriczensis, Bistriza... itd.

o tom znamenitom fenomenu hrvatske religioznosti. Ali i ono malo činjenica, što smo ih u ovom člančiću izvukli, upućuje na slijedeće zaključke:

1. Trideset i devet godina poslije otkrića čudesnoga kipa Majke Božje Bistričke, Zagreb kao grad polazi korporativno na hodočašće, ali nema razloga ne pretpostavljati ranija „romanja” pojedinaca ili manjih skupina npr. čitavih obitelji.

2. Na poticaj O. Ivana K. Šimatića DI grad se, povodom suše, 1723. obvezao na hodočašće, ali samo te godine, a vrlo vjerojatno već 1724. obveza je – akcijom istoga Šimatića – prerasla u svakogodišnji zavjetni „Božji put”. Prema tome tristota obljetnica našašća kipa Majke Božje Bistričke (1684–1984) jest ujedno i dvjestašezdeseta obljetnica zavjetne peregrinacije grada Zagreba (1724–1984).

3. Kroz pola stoljeća (1723–1773) propovjednici su članovi Zagrebačkoga kolegija zabilježeni u 25 godina, a za ostale godine se ne zna sigurno tko je propovijedao.

4. Sposobni i revni propovjednici učili su narod i oduševljavali ga za pobožnost Majci Božjoj. Samo je jedna tema zabilježena, a tu je god. 1742. propovijedao O. Baltazar Gregorić pozivajući vjernike da svoja srca kao zavjetni dar prinesu Mariji i Isusu.¹⁶

¹⁶ Kad sam korigirao već otiskani tekst priloženih izvora, došao sam do uvjerenja, da izvještaj o prvom hodočašću Zagreba 1723. godine treba shvatiti malo drugačije nego što je to učinio M. Vanino pri kraju teksta što ga gore citiram uz 6. fusnotu. Ono „quam ipse consecutus” ne shvaćam u materijalnom smislu – biva da je O. Šimatić „s nepoznatih nam razloga” ostao u Zagrebu, pa se onda možda predomislio i brže-bolje na kakovu bijesnu vrancu dostigao procesiju i održao joj propovijed – nego ono „consecutus” uzimam u prenesenom smislu, tj. *postigao* je pristanak predstavnika grada Zagreba na zavjetnu procesiju. Tada je mogao bez ikakove žurbe i „stizavanja” spremiti propovijed i zajedno s hodočasnicima krenuti u svetiše. Cf. M. DIVKOVIĆ, *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*, Zagreb 1900², 234–235: *consequor* 1. slijedom slijediti, ... pratiti. 2. dostići, *postići*, *polučiti*, *steći*...